

Česká republika posiluje právní postavení a propagaci němectví

Martin Herbert Dzingel 5. März 2024

V roce 2023 se Česká republika rozhodla výrazně rozšířit právní status a propagaci němčiny. Za tímto účelem bylo rozhodnuto uplatnit část III Evropské charty regionálních či menšinových jazyků na němčinu. Toto opatření vstoupilo v platnost dne 28. února 2024.

Jazyková charta je smlouva Rady Evropy, která zavazuje státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, aby podporovaly používání menšinových jazyků svých předků ve všech oblastech veřejného života. Česká republika ratifikovala Listinu v roce 2006. Tam vstoupil v platnost v roce 2007 a vztahuje se v různé míře na němčinu, moravskochorvatštinu, polštinu, romštinu a slovenštinu.

Česká republika se nyní zavázala k implementaci 35 ustanovení o financování z části III Charty ve prospěch Němců. Ty platí v osmi okresech: Cheb, Karlovy Vary, Sokolov (všechny v Karlovarském kraji), Liberec (Liberecký kraj), Ústí n.Lab. (Ústecký kraj), Český Krumlov (Jihočeský kraj), Opava (Moravskoslezský kraj) a Svitavy (Pardubický kraj). Jedná se o historický okamžik, protože v bývalém Československu (od roku 1918) ani v České republice **nebyl nikdy předtím přijat zákon specificky zaměřený na všestrannou podporu němčiny.**

Ochrana německého jazyka v České republice rozšířena

Od konce února platí ve vybraných okresech České republiky část III Evropské charty regionálních či menšinových jazyků (viz tmavě zelené zbarvení). Ve zbytku země nadále platí část II Listiny.

Grafik: LE-Redaktion Kartenmaterial: © ČÚZK

Nové povinnosti českého státu

Ve vzdělávacím systému má být dvojjazyčná výuka nabízena ve všech veřejných mateřských, základních, středních a odborných školách s nejméně 50 % hodin týdně v němčině. Podle

zvolených závazků nesmí být bilinguární vzdělávání závislé na požadavcích rodin/studentů nebo na dosažení hranice minima počtu takových žáků. Naopak, dvojjazyčná výchova musí být ze strany úřadů nevyžádaná a všeobecná, s možností se z dvojjazyčné výchovy odhlásit.*

Stát se také zavázal zajistit vzdělání a odbornou přípravu potřebných učitelů. Kromě toho se mají na školách hlouběji vyučovat německé dějiny a kultura v Českých zemích. Dále se má výuka němčiny jako předmětu nebo výuka několika dalších předmětů v němčině nabízet i v těch částech země, kde se němčina tradičně nepoužívala a nepoužívá (tj. mimo zmíněných osmi okresů a jiných původně tradičně německy mluvící oblasti). Musí být zřízen nezávislý kontrolní orgán, který bude neustále sledovat efektivitu výuky německého jazyka a v případě potřeby iniciovat zlepšení.

Jako jediný chartou chráněný jazyk má němčina být nabízena nejen jako předmět (germanistika) na univerzitách a jiných vysokých školách, ale také jako jazyk vyučovací v jiných předmětech. Navazuje tak na tradici někdejší Německé univerzity v Praze a německých technických vysokých škol v Praze a Brně.

Dalších několik povinností se týká používání němčiny před soudními orgány (trestní, občanskoprávní a správní řízení) a také před státními orgány, kraji a městy/obcemi. Podporováno bude rovněž sepisování právních dokumentů v němčině (např. soukromé smlouvy) a používání a přijímání německých příjmení.

Ve sdělovacích prostředcích má být vytvořeno veřejnoprávní a soukromé televizní a rozhlasové vysílání v němčině v dostatečné délce. Kromě toho mají být podporována další audiovizuální (např. nová/sociální) média v němčině. Úřady se také zavázaly k propagaci německy psaného deníku. Těž příjem televizního a rozhlasového vysílání v německém jazyce ze zahraničí by rovněž neměl podléhat žádným (právním nebo technickým) omezením.

V oblasti kultury je třeba podporovat německojazyčné akce a instituce v různých oblastech. Tato povinnost platí i v těch částech země, kde němčina nebyla a není tradičně používána. Zástupci Němců se budou průběžně zapojovat do německojazyčné kulturní práce. Dále se plánuje vytvoření instituce, která by shromažďovala, provozovala a vydávala německojazyčná kulturní díla. Dále se Česká republika zavazuje zohledňovat německý jazyk a kulturu i ve své kulturní činnosti v zahraničí.

Stát se také zavazuje vystupovat proti praktikám, které brání používání němčiny v hospodářském a společenském životě. Kromě toho by Česká republika měla uplatňovat nebo uzavírat dohody s jinými státy, v nichž je němčina většinovým nebo menšinovým jazykem, za účelem propagace němčiny v jejich rámci. Podporována je také spolupráce mezi českými obcemi a regiony s německy mluvícími úřady lokálního významu v zahraničí.

Charta podporuje společenský význam německého jazyka

Nové závazky jsou strategickou reakcí na strukturální obtíže, kterým propagace němčiny v České republice dosud čelila. Například opatření na podporu jazyka byla často odmítána s odkazem na údajně příliš nízký počet Němců. Charta však není určena pouze příslušníkům německé etnické skupiny nebo německým rodilým mluvčím, ale všem "uživatelům" němčiny bez ohledu na jejich etnický původ nebo způsob, jakým si jazyk osvojují. Do skupiny uživatelů němčiny v České republice proto patří i čeští a další neněmecké etnikum, které se němčinu naučilo jako cizí jazyk a příležitostně ji v tom či onom kontextu používá – například jako studenti němčiny v hodinách cizích jazyků. Němčina je tedy největší jazykovou skupinou

chráněnou Listinou charty. Interkulturní přístup Charty zabraňuje tomu, aby byla němčina redukována na jazyk národnostní menšiny, a přisuzuje tomuto jazyku spíše společenskou roli jako jazyk celonárodní (*tedy úřední ? – pozn. překladatele*).

Další strategickou výhodou oproti tradičním menšinovým právním předpisům je to, že ustanovení Listiny jsou pro stát závazkem, který má stát plnit ze své iniciativy. Realizace tedy již není závislá na tom, zda jednotliví Němci nebo jejich sdružení nejprve požádají o realizaci práv.

Dlouhá cesta k úspěchu

Když Česká republika v roce 2006 ratifikovala Listinu charty, zvolila minimální úroveň ochrany polštiny obsaženou v části II Listiny s 12 ustanoveními způsobilosti doplněnou dalšími 44 ustanoveními z části III, tj. celkem 56 ustanoveními způsobilosti. Pro slovenštinu bylo vybráno 49 (12+37). Na německé, romské a moravské Chorvatsko se však vztahovala pouze minimální ochrana podle části II s 12 ustanoveními.

Skutečnost, že němčina nebyla již v té době chráněna částí III, byla neodůvodněným nerovným zacházením v národním a mezinárodním srovnání. Výbor odborníků Rady Evropy, který monitoruje provádění Listiny ve státech, které jsou stranami úmluvy, již ve svých auditních zprávách z let 2012 a 2015 uvedl, že němčina je pro použití části III vhodná. V roce 2018 výbor doporučil, aby Česká republika ve spolupráci s Němci přezkoumala aplikaci části III na němčinu. Dne 18. července 2019 požádalo Národní shromáždění německých sdružení v České republice předsedu vlády, aby uplatnil 42 ustanovení části III. Dne 22. října 2019 poradní výbor vlády pro národnostní menšiny zřídila k tomuto tématu pracovní skupinu, která nakonec 8. ledna 2021 doporučila vládě aplikovat část III na němčinu. Vláda návrh schválila 14. prosince 2022, 13. července 2023 Senát a 13. prosince Parlament. Dne 28. února 2024 informovala Česká republika Radu Evropy, která opatření uvedla v platnost.

Těchto 35 nových povinností platí ve zmíněných osmi okresech, které byly vybrány jako zástupci větší rodové německy mluvící oblasti v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Okres Svitavy na Lanškrounsku "reprezentuje" německé jazykové ostrovy. Kraj Opava zahrnuje také Hlučínsko. V ostatních oblastech České republiky, kde se tradičně mluvilo a hovoří německy, platí i nadále část II Charty.

* Srov. Woehrling, Jean-Marie: Evropská charta regionálních či menšinových jazyků – kritický komentář, Rada Evropy, Štrasburk 2005, s. 147n.